

بررسی گزارش انجمن تجارت الکترونیک تهران از کیفیت اینترنت در کشور

افزایش سه برابری استفاده از فیلترشکن

در طول یکی، دو سال گذشته رسانه‌ها مصاحبه‌های متعددی با عیسی زارع‌پور، وزیر ارتباطات دولت سیزدهم داشته‌اند. در حالی که زارع‌پور در سخنرانی‌های خود از پیشرفت‌های وزارتخانه تحت امرش می‌گوید، هیچ‌گاه زیر بار اختلال‌های اینترنتی و سرعت پایین آن نرفته و آنها را به‌کلی رد کرده است. از این حیث و در آستانه شکل‌گیری دولت چهاردهم، گزارش انجمن تجارت الکترونیک تهران درباره کیفیت اینترنت نکاتی در خود دارد که می‌تواند حائز اهمیت باشد.

این گزارش در مقدمه خود اشاره می‌کند که گرفتاری‌های مادر خصوص دسترسی به کیفیت اینترنت جهانی، معلول تحریم‌های خارجی و فیلترشکن‌های گسترده داخلی است. این گزارش از داده‌های دیتاک استفاده کرده و می‌گوید، پس از کاهش مقطعی استفاده از اینستاگرام در شهریورماه ۱۴۰۱ تا اسفندماه ۱۴۰۲ بیش از ۹۰ درصد کاربران به این شبکه اجتماعی بازگشته‌اند. براین اساس نتیجه تلاش‌های شبانه‌روزی متولیان امر و هزینه‌های چند هزار میلیاردی را نه در کاهش استفاده مردم از پلتفرم‌های فیلترشده که در تداوم نامیدی نیروی انسانی و خروج متخصصان از کشور می‌توان جست‌وجو کرد.

به‌گواه این گزارش، در حالی که ایران از حیث اقتصاد و جمعیت در مقایسه با چین بسیار کوچک‌تر است (اقتصاد چین ۴۶ برابر و جمعیت این کشور ۱۶ برابر ایران است) و عملاً امکان دستیابی به خودبستگی اقتصاد چین را ندارد، از نظر کیفیت اینترنت در وضعیت بدتری به‌سر می‌برد. در شاخص‌های مرتبط با سرعت و اختلال، چین رتبه ۶۱ از ۱۰۰ در گزارش کلافلر و ۸۷ از ۱۰۰ در گزارش CrUX را دارد، در حالی که رتبه ایران در این دو گزارش به ترتیب ۹۷ و ۹۰ است. در واقع ایران در بین ۱۰۰ کشور در جایگاه ۹۵ دسترسی آزاد به اینترنت قرار دارد و اگر کشورهای بدون اطلاعات کافی در رابطه با محدودیت را حذف کنیم، اینترنت ایران در وضعیت پایینی‌تر از چین و کامرون و در صدر کشورهای دارای محدودیت در دسترسی آزاد به اینترنت قرار می‌گیرد.

انجمن تجارت الکترونیک تهران در این گزارش به بررسی کیفیت اینترنت را در سه سطح سرعت، اختلال و محدودیت‌ها پرداخته است.

این گزارش در بخش اختلالات می‌نویسد: «مهم‌ترین اختلالات مقطعی در شش ماه گذشته مربوط به حمله‌های گسترده DDoS به شبکه اپراتورها و دیتا سنترهای کشور و در نتیجه آن قطع لینک‌ها، اشباع ارتباطات و IranAccess شدن است. در نتیجه دسترسی به برخی از وبسایت‌های داخلی برای کاربران خارج از کشور با قطعی مواجه شده است. گزارش‌ها نشان می‌دهد در مقاطع کوتاه بین ۵ تا ۱۰ دقیقه‌ای، لینک‌های ارتباطی در برخی از اپراتورها قطع و در نتیجه آن ارتباط کاربران با اینترنت دچار اختلال شده است. گروه دوم اختلالات، کندی‌های تقریباً دائمی شبکه است. در طول شش ماه گذشته تغییر جدی در بخش اختلالات دیده نمی‌شود و همچنان نزدیک به یک درصد ارتباطات با ۵۰۰۰ وبسایت پر بازدید کشور با کندی کامل و بیش از ۳۲ درصد با کندی یا اختلال نسبی مواجه است.»

این گزارش در ادامه به محدودیت اینترنت می‌پردازد. براین اساس شبکه‌های اجتماعی توئیتر، اینستاگرام، تلگرام، واتس‌آپ، فیس‌بوک، یوتیوب، توئیچ و پینترست در ایران فیلتر است و از این نظر ایران همراه چین و ترکمنستان در صدر کشورهای با محدودیت حداکثری در شبکه‌های اجتماعی قرار دارد.

این گزارش می‌گوید وبسایت Surfshark در آمارهای تحلیلی منتشر شده در نیمه اول سال جاری میلادی، ۲۹ کشور جهان درگیر انواع سانسورهای اینترنتی را بررسی کرده که طبق آن ایران جزو کشورهای با بدترین وضعیت دسترسی آزادانه به شبکه‌های اجتماعی بوده است. انجمن تجارت الکترونیک می‌گوید برای سنجش دقیق‌ترین مسئله دسترسی ایرانی‌ها به Twitch و Pinterest را هم از زیبایی کرده و پایگاه داده OONI را که به‌منظور رصد وضعیت اختلال و سانسور در کشورهای مختلف فعالیت می‌کند، برای این شاخص‌ها معیار قرار داده است. در مجموع مشخص شد وضعیت دسترسی شهروندان ایرانی به پلتفرم‌های اطلاع‌رسانی جمعی، در کنار چین به‌مراتب محدودتر از سایر کشورهای جهان است. براساس داده‌ها و به‌باور نویسندگان این گزارش، سیاست‌های محدودسازی گسترده شبکه‌های اجتماعی اگر چه سهم ترفیق داخلی را افزایش داده، اما با توجه به کاهش کیفیت اینترنت، افزایش اختلالات، ایجاد موانع توسعه و مهم‌تر از آن استفاده بیش از ۸۳ درصد کاربران از فیلترشکن، این سیاست‌ها بیش از همه باعث موفقیت بزرگ صنعت فیلترشکن‌های داخلی و خارجی شده است. استفاده از فیلترشکن بعد از فیلتر شدن اینستاگرام و واتس‌آپ در پاییز ۱۴۰۱ تا به امروز (طبق نظرسنجی ایسپا در اسفند ۱۴۰۲) سه‌برابر شده و به‌طور میانگین هر کاربر ایرانی در طول روز، چهار ساعت از فیلترشکن استفاده می‌کند.

آینده اینترنت در دست دشمنان اینترنت

خواهد بود؟ این روزها در کشاکش انتخاباتی عجیب و پیش‌بینی نشده، چنین سوالاتی بیش از هر زمان تکرار می‌شود، چون به‌نظر می‌رسد مسئله اینترنت در ایران یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های بدنه گسترده‌ای از مردم شده است و امکان‌سنجی بهبود آن می‌تواند در تصمیم‌گیری از مردم در مشارکت یا عدم مشارکت در انتخابات ریاست‌جمهوری اثرگذار باشد.

روایت رایج میان مردم آن است که این چیزها با تغییر دولت‌ها تفاوتی نمی‌کند و تصمیمات اصلی جای دیگری گرفته می‌شود. روایت‌ها هر چند شاید مبتنی بر فکت‌ها نباشند، اما اغلب وجوهی از حقیقت را هم نمایان می‌سازد. مردم براساس تجربه زیسته خود

حامد بیدی

مدیرعامل پلتفرم کارزار

آیا وزیر ارتباطات صرفاً کارش کابل‌کشی است یا در فیلترینگ و رفع فیلتر هم صاحب اختیار است؟ یا تغییر دولت‌ها آیا سیاست‌های حاکم بر اینترنت ایران می‌تواند تغییر کند یا نه؟ آیا وضعیت اینترنت در دولت مسعود پزشکیان با دولت سعید جلیلی متفاوت

نگاهی به رویکردهای سعید جلیلی و مسعود پزشکیان

در خصوص اینترنت و فضای مجازی

دسترسی آزاد آری یا نه؟

المیرا حسینی

خبرنگار گروه فناوری

صحبت‌های سعید جلیلی و مسعود پزشکیان در خصوص اینترنت در مناظره اخیرشان نشان داد همچنان اینترنت و کسب‌وکارهای مبتنی بر آن، موضوعی پرچالش و مناقشه برای هردو کاندیدای ریاست‌جمهوری است. پزشکیان هم‌راستا با اظهار نظر محمدجواد ظریف در الکامپ، از فیلترینگ گسترده در شرایط عادی انتقاد کرد و گفت: «در تمام دنیا در مواقع خاص محدودیت‌هایی روی اینترنت دارند، ولی این چرا این گونه است؟ مردم بیش از آنکه پول اینترنت بدهند، فیلترشکن می‌خرند.» او با اشاره به اینکه در حال حاضر خدمات بانکی، دارایی و... روی بستر اینترنت انجام می‌شوند، به تأثیر مهم این بستر روی موضوع آموزش نیز تأکید کرد و گفت ما برای ارتباط با دنیا به اینترنت نیاز داریم و نمی‌توانیم در قفس زندگی کنیم.

سعید جلیلی هم اشاره‌ای به جلسه خود با فعالان اقتصاد دیجیتال در الکامپ که پشت درهای بسته و بدون حضور خبرنگاران برگزار شد، اشاره کرد و از افزایش سرعت اینترنت گفت؛

اینکه به آنها قول افزایش ۱۰ برابری سرعت اینترنت موبایل و افزایش ۵۰ برابری سرعت اینترنت خانگی را داده است. این سخنان درباره افزایش سرعت اینترنت، قرابت عجیبی با صحبت‌های عیسی زارع‌پور، وزیر ارتباطات دولت سیزدهم دارد که او‌اخر خردادماه گفته بود، سرعت اینترنت همراه و ثابت نسبت به شهریورماه سال ۱۴۰۰ به‌ترتیب ۷۱ و ۶۵ درصد رشد داشته است. صحبت‌هایی که فاصله زیادی از تجربه زیسته شهروندان دارد.

سعید جلیلی:
امروز بسیاری از کشورها به دنبال بین‌المللی کردن سکوهای داخلی خود هستند و قوانین سختگیرانه برای سکوهای دیگر کشورها تصویب می‌کنند. این وضعیت فضای مجازی در عرصه جهانی است

در باب اهمیت اینترنت فرای از اهمیت دسترسی آزاد به اطلاعات که در فضای اینترنت جهانی رخ می‌دهد و حق شهروندی ایرانیان است، یکی از دلایلی که باعث می‌شود

نامزدهای ریاست‌جمهوری به این مسئله توجه ویژه نشان دهند، میزان اثرگذاری اینترنت و کسب‌وکارهای مبتنی بر آن طی سال‌های اخیر است که در جهان رشد صعودی عجیب و غریبی را تجربه کرده است. تا چند سال پیش چه کسی فکرش را می‌کرد شرکت‌هایی چون متا و گوگل بتوانند از حیث درآمدزایی جلوتر از بسیاری از کسب‌وکارهای قدیمی حرکت کنند؟ شرکت‌هایی که هیچ کالای فیزیکی‌ای در اختیار مخاطب خود قرار نمی‌دهند و تمام تمرکزشان مبتنی بر داده و شکل‌های بهره‌گیری از آن است. طبیعتاً ما هم از تغییر قاعده بازی جهانی بی‌نصیب نماندیم. این روزها جز آنکه برخی کسب‌وکارهای اینترنتی ارتباط محکمی با زندگی روزمره مردم ایجاد کرده‌اند، حتی دسته‌ای از کسب‌وکارهای سنتی نیز از ظرفیت‌های زیرساخت‌های اینترنتی برای پیشرفت در کسب‌وکار خود بهره می‌برند. به‌طوری‌که طی اعتراضات سال ۱۴۰۱ و مقطعی و اختلالات گسترده اینترنتی، خسارت‌های شدیدی به صنایع وارد آمد. همان زمان نایب‌رئیس کمیسیون فناوری اطلاعات و ارتباطات اتاق بازرگانی تفکیک بین کسب‌وکار اینترنتی و غیراینترنتی را بی‌معنی دانسته و گفته بود: «خط تولید امروز به اینترنت متصل است؛ ماشین‌آلاتی که در خطوط صنعتی جدید به کار گرفته می‌شوند برای نگهداری،

از دهه ۸۰ تاکنون دیده‌اند که فیس‌بوک، توئیتر، یوتیوب، تلگرام، اینستاگرام، واتس‌آپ و... در تمام دولت‌ها فیلتر شده‌اند و در نهایت اینترنت‌شان هر روز محدودتر شده است. برای پیش‌بینی وضعیت آینده اینترنت کافی است به مسیری که ما را به امروز رسانده است نگاه کنیم.

از اسفندماه سال ۹۰ که در مواجهه با پدیده دردسرساز اینترنت شورایی فضای مجازی تشکیل شد تا امروز، این شورا به‌عنوان نهاد بالادستی برای سیاست‌گذاری اینترنت و ایجاد هماهنگی بین سایر نهادها در این حوزه مصوبات متنوعی داشته است. این نهاد هر چه پیش‌تر رفت، اختیارات گسترده‌تری برای خود قائل شد و در کنار مرکز ملی فضای مجازی به‌عنوان بازوی اجرایی خود، کمیسیون عالی تنظیم مقررات به‌عنوان نهاد تنظیم‌گر، ناظر و مرجع رسیدگی به شکایات، عملاً وظایف هر سه قوه را در تقنین، اجرا و نظارت به عهده گرفت. ایده شبکه ملی اطلاعات (که به اشتباه اینترنت ملی خوانده می‌شود) و تمام مصوباتی که ذیل آن تعریف می‌شود،

عیب‌یابی و تعمیرات نیازمند اینترنت پرسرعت هستند؛ بنابراین کسب‌وکار غیراینترنتی نداریم و امروزه تمام خطوط تولیدی، صنایع و خدمات وابسته به اینترنت هستند.»

به گزارش «نت‌بلاکس» در میانه اعتراضات ۱۴۰۱، زیان هر ساعت قطعی اینترنت در ایران حدود ۱/۵ میلیون دلار بوده است. وب‌سایت «تاپ ۱۰ وی‌پی‌ان»، زیرمجموعه نت‌بلاکس، ایران را تا پایان سال ۲۰۲۳ سومین کشور متضرر از قطع اینترنت در جهان معرفی کرد. در واقع قطعی اینترنت در سال ۱۴۰۱ در مجموع حدود ۷۷۳ میلیون دلار خسارت به اقتصاد کشور وارد کرده است.

ازسویی دیگر سهم اقتصاد دیجیتال از تولید ناخالص داخلی (GDP) در جهان به‌طور میانگین حدود ۱۵ درصد است. در ایران این سهم از ۲/۶ درصد در سال ۹۲ که اکوسیستم فناوری در حال شکل‌گیری بود به ۶/۸۷ درصد در سال ۹۹ افزایش یافت. همچنین زارع‌پور در اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۳ اعلام کرد، سهم اقتصاد دیجیتال از تولید ناخالص داخلی به ۷/۹ درصد رسیده است. البته سهم اقتصاد نوآوری از این ارقام، کمتر است و بر سر سهم ۱ تا ۲ درصدی این بخش اختلاف‌نظر وجود دارد.

مسئله این است که هر چند اینترنت به‌عنوان موضوعی واحد اهمیت ویژه‌ای دارد، اما طبیعتاً نمی‌توان آن را از سایر بخش‌ها منفک دانست. قول رونق اقتصادی کسب‌وکارهای دیجیتال و افزایش سهم اقتصاد دیجیتال از GDP بدون تأمین امنیت سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی ممکن نیست، زیرا برای دستیابی به سهمی بالاتر و رسیدن به میانگین جهانی، همان‌طور که وزیر ارتباطات قول آن را داده، نیازمند سرمایه‌گذاری بیشتر هستیم. اتفاقاً یکی از دلایل بی‌رغبتی سرمایه‌گذاران به این بخش در سال‌های اخیر، قطعی و اختلالات گسترده اینترنت و همچنین فیلترینگ وسیع و غیرقابل پیش‌بینی است.

رویکرد نامزدها به مسئله اینترنت

سعید جلیلی و مسعود پزشکیان در مناظره‌های دور نخست انتخابات نیز نظر خود را درباره اینترنت و فضای مجازی اعلام کرده بودند.

پزشکیان از تأثیر مخرب فیلترینگ بر کسب‌وکارها و مشاغل گفته بود. اینکه بسیاری از افرادی که از طریق فضای مجازی اسرار معاش می‌کردند، تحت‌تأثیر این عملکرد قرار گرفته‌اند. این نامزدها انتخاباتی در واقع به کسب‌وکارهایی که بر بستر اینستاگرام فعالیت کسب‌وکاری انجام می‌دادند، اشاره داشت. طبق آماري که مرکز پژوهش‌های «بتا» در آبان‌ماه ۱۴۰۱ منتشر کرده بود، در آن زمان دو میلیون کسب‌وکار بر بستر اینستاگرام فعالیت می‌کردند که تنها ۱۹ درصد فروش حضوری هم داشتند. به‌علاوه ۶۴ درصد از این کسب‌وکارها به زنان تعلق داشت. در همان زمان نیز رویکرد فیلترینگ اینستاگرام و بی‌توجهی به این کسب‌وکارها صدای نهادهای صنفی را درآورد. وزارت ارتباطات در پاسخ پیشنهاد کرد این کسب‌وکارها به زیرساخت‌های داخلی مانند روبیکا مراجعه کنند، اما ناگفته پیداست که این کار فایده‌ای برای صاحبان کسب‌وکار نخواهد داشت. مهم‌ترین علت استفاده آنها از فضای اینستاگرام، تعداد مخاطبان بود و طبیعتاً نمی‌توان با بخشنامه یا به‌شکل دستوری، این مخاطبان را وادار به کوچ کردن به فضاهای مجازی داخلی کرد.

پزشکیان در مناظره پیشین، دسترسی آزاد به فضای مجازی را حق مردم دانسته و وعده داده بود در مقابل ممنوعیت‌هایی که باعث تخریب مشاغل و خشم مردم شده است، ایستادگی کند. او البته در همان مناظره نیز تأکید کرده بود در مواقع بحرانی، مانند همه کشورهای اختلال در دسترسی به اینترنت وجود خواهد داشت، اما لزومی ندارد این اختلالات در شرایط عادی ادامه پیدا کند تا بازاری برای فیلترشکن‌فروشان ایجاد شود.

سعید جلیلی در مناظره پیشین به حکمرانی فضای مجازی اشاره کرده و از متخصصانی که به‌جای برخورد منفعلانه، سعی کرده‌اند فضای مجازی را خوب بشناسند، بر آن سوار شوند و حکمرانی کنند، تشکر کرده بود. او مثال